

K TEÓRII A METODOLÓGII REGIONÁLNEJ GEOGRAFIE

Karol Kasala, Viliam Lauko

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava

Abstract: The article starts with recent trends in regional geography development – paradigmatic shifts, theoretical backgrounds, epistemology – ontology – methodology. On the discussion experience (at colloquium Theory and methodology of regional geography in Bratislava the main themes were region-place-space; regions as social constructs and new regional geography) were drawing conclusions aimed at theory and methodology of regional geography

Key words: theory and methodology; regional geography; space and place; region as social construct

1. ÚVOD

Regionálna geografia má na území Slovenska spomedzi geografických disciplín relatívne bohatú históriu. 20. storočie, obdobie kedy sa začala formovať moderná slovenská geografia, je už od začiatkov späté s regionálnou geografiou. Azda najlepšou prácou zakladateľa geografie na Slovensku Jana Hromádku bol „Všeobecný zemepis Slovenska“ (Hromádka, 1943) a Jana Hromádku spolu s jeho žiakom Michalom Luknišom možno považovať za regionálneho geografa. Rané obdobie modernej geografie na Slovensku je tak paradigmaticky obdobím regionálnej geografie a možno povedať, že je zlatým vekom regionálnej geografie na Slovensku. Prof. Hromádka a jeho nasledovníci boli veľmi silne ovplyvnení francúzskou geografickou školou, predovšetkým Paulom Vidalom de la Blache a jej posibilizmom, holistickým chápaním a komplexnosťou, orientáciou na súvislosti a tvorbou regionálnogeografických monografií. 50. roky 20. storočia priniesli špecializáciu a inštitucionálne podoprený rozvoj socioekonomickej a fyzickogeografickej geografie. Inštitucionalizácia geografie (Lauko 2006) – vytvorenie katedier fyzickej a socioekonomickej geografie na Prírodovedeckej fakulte v Bratislave – vytvorilo stav, keď regionálna geografia – stále praktizovaná viacerými slovenskými geografmi – nemala svoje inštitucionálne zakotvenie. Situácia sa zmenila r. 1974, kedy bola v Bratislave založená Katedra regionálnej geografie. Jej predovšetkým praktické,

na rozvoj zamerané práce (juhoslovenské kotliny: Bašovský et al. 1985 a pod.) spolu s krajinnými syntézami Geografického ústavu SAV (Mazúr, Drdoš, Urbánek 1983, Mazúr et al. 1985, Lehotský 1991) boli komplexnými regionálnogeografickými štúdiami.

Situáciu po roku 1989 okrem snáh o presadenie sa geografov s praktickými výstupmi v rôznych podobách (regionálny rozvoj a regionálna politika, rôzne štúdie pre potreby plánovacej praxe a riešenie konkrétnych problémov spoločnosti, úlohy zadané štátnymi inštitúciami či slúžiace pre potreby samospráv, rezortné štúdie, štúdie s podporou externých inštitúcií, ale aj učebnice a činnosti zamerané na laickú verejnosť) charakterizuje aj teoreticko-metodologické hľadanie v období postkomunistickej transformácie. Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny je jedným z mála regionálnogeografických pracovísk v SR, kde sa realizujú nielen praktické regionálnogeografické štúdie, ale kde sa pozornosť zameriava aj na teoretické a metodologické problémy regionálnej geografie (Bašovský 1979; Lauko 1982, 1983 a 2000; Martinec 1982, Bašovský a Lauko 1990, Paulov 1996a a 1996b, Kasala 2000, 2002 a 2003, Gurňák, Blažík, Lauko 2005). To je zároveň zodpovednosť aj výzva pre pracovníkov katedry. Aj preto je na Katedre riešený grantový projekt agentúry KEGA, zameraný na teóriu a metodológiu regionálnej geografie, ktorého výstupy by mali byť vo forme zmien vo vyučovaní teórie a metodológie regionálnej geografie a vytvorení učebnice teórie a metodológie regionálnej geografie.

Ak by sme chceli stručne a výstižne charakterizovať regionálnu geografiu mohli by sme povedať, že má niekoľko „naj“. Je považovaná za najstaršiu formu geografie a je zároveň najkomplexnejšia a tým aj najzložitejšia, z čoho vyplýva aj veľké množstvo jej teoretických problémov. O túto tému bol preto vždy veľký záujem, ktorý neutícha ani v súčasnosti.

Z teoretických dišpút, venovaných regionálnej geografii v nedávnej minulosti možno spomenúť viaceré. V 80. rokoch viaceré diskusie usporiadali na pôde Slovenskej geografickej spoločnosti v rámci jej teoretickej sekcie jej vedúci predstavitelia: prof. Bezák a prof. Paulov. V roku 1994 pri 20. výročí založenia Katedry regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave zorganizoval jej vtedajší vedúci prof. Paulov samostatnú vedeckú konferenciu o regionálnej geografii. O 10 rokov neskôr, pri 30. výročí katedra znovu zorganizovala konferenciu, súčasťou ktorej boli aj teoretické otázky regionálnej geografie. Medzi tým v roku 1999 usporiadala v Plzni Katedra geografie Pedagogickej fakulty Západočeskej univerzity v Plzni v spolupráci s Českou geografickou spoločnosťou 1. medzinárodnú konferenciu sekcie regionálnej geografie ČGS s názvom „Jak dál v regionální geografii“.

Na všetkých týchto podujatiach sa vždy zúčastnilo veľa významných geografov z Čiech, Moravy, Slovenska i iných krajín. Odznelo veľa referátov a vždy sa rozprúdila bohatá diskusia. Zvláštnou zhodou okolností hore uvedené podujatia prebiehali v 4 – 5 ročných intervaloch. Preto sa zrejme naplnil čas, aby diskusia na túto zaujímavú tému bola znovu otvorená.

Okrem spomínaných dôvodov sú však aj ďalšie. Súčasný rýchlo sa meniaci svet očakáva od nás skôr výsledky aplikovaného výskumu, okamžite použiteľné v praxi. Treba si však uvedomiť, že bez teórie a metodológie sa veda ďalej nepohne. Nemožno predsa stále budovať na výsledkoch základného výskumu minulosti, alebo prípadne len preberať výsledky zo zahraničia.

V neposlednom rade výsledky nášho výskumu v oblasti teórie a metodológie by sme mali okamžite odovzdávať našim študentom. Tu žiaľ musíme konštatovať, že v sú-

časnosti tak na Slovensku ako aj v Českej republike nemáme aktuálnu ucelenú vysokoškolskú učebnicu, resp. skriptá z regionálnej geografie, nakoľko posledná učebnica: Bašovský, O., Lauko V.: „Úvod do regionálnej geografie“ vyšla pred 20 rokmi. Je preto našou snahou výsledky z oblasti teórie a metodológie využiť aj vo vysokoškolskej pedagogickej praxi.

Súčasťou grantového projektu KEGA je aj výmena skúseností, ktorej jednu z foriem reprezentovalo stretnutie popredných geografov, zameraných na teoretické prípadne metodologické problémy (nielen regionálnej) geografie. Stretnutie – kolokvium Teória a metodológia regionálnej geografie – sa konalo v Bratislave 18. 11. 2008 a malo ambíciu byť skôr diskusným fórom s nádychom brainstormingu než klasickým podujatím s dôrazom na odreferované príspevky. Tomu bola podriadená aj organizácia – pozvaní hostia, radikálne obmedzenie dĺžky prezentovaných príspevkov a podnety do diskusie. Stretnutia s medzinárodnou účasťou sa zúčastnilo viac než 40 participantov z univerzít a geografických pracovísk Slovenskej a Českej republiky. Medzi významných hostí patrili rektor Prešovskej univerzity prof. R. Matlovič, riaditeľ Geografického ústavu SAV doc. V. Ira, dekan Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici doc. Alfonz Gajdoš, prof. R. Wokoun, vedúci Katedry regionálnych štúdií Vysoké školy ekonomickej v Prahe, doc. I. Bičík a doc. L. Sýkora z Katedry sociálnej geografie a regionálneho rozvoje Univerzity Karlovy v Prahe, profesori M. Huba a J. Ořáhel z Geografického ústavu SAV, profesori F. Žigrai z Viedne a J. Vencálek z Ostravskej univerzity, profesorka E. Michaeli z Prešovskej univerzity.... Jednanie bolo rozdelené do štyroch sekcií, do ktorých boli zadelené aj prihlásené referáty (spolu 14 odprezentovaných referátov):

1. Región a čas, podstata a meniaci sa charakter regiónu, zmeny charakteru priestoru a predstáv o ňom;
2. Podstata regionálnej diferenciácie, vyčleňovanie regiónov;
3. Konkrétne podoby využitia metód v regionálnej geografii;
4. Edukačná a aplikačná rovina regionálnej geografie.

Stretnutie bolo neformálne, malo uvoľnenú atmosféru, typickú pre kreatívnu diskusiu, bolo plné nápadov a charakteristické striedaním vážneho tónu pri zápalistých diskusiách s výbuchmi smiechu. Tie vyvolával situačný humor: „To jsem ještě nečet, nemám na to čas“; „keby ste vytvorili šesť regionálnych štúdií pre každého hráča, mali by ste po problémoch a šesťnásobný finančný príjem...“; „odnášam si z minulých príspevkov pojmový zmätok“; „tak som to ešte viac zahmlil než vysvetlil“; „my, aby sme si nejako zjednodušili situáciu – čo stále robíme“; „ale máme my tak ešte stále pestrú tú zemeguľu, že dostaneme sa my priestorovo na miesto, kde fakticky ten človek ešte nič moc nerobí a v tomto momente môžeme hovoriť a stotožniť to, že táto fyzickogeografická krajina je vlastne komplexná, lebo už sme z toho nič nevylúčili, ani v našich hlavách, ani pri výskume, a vtedy by som mal ten názor, Lojzo, že toto by som až stotožnil“; ktoré metódy sú korektné – „ktoré ovládame“; „čím človek dlhšie pracuje vo vede, tak tím sa stáva skromnejším, lebo zisťuje, že je to komplikované...“ Podnety, ktoré vzišli z diskusií na kolokvii, komentujeme v nasledujúcom texte.

2. REGIÓN – MIESTO – PRIESTOR – KRAJINA

Prvý blok otvoril svojim úvodným referátom prof. Paulov; jeho pohľad do histórie geografie vo vzťahu k regionálnej geografii vyústil do nastolenej otázky: „Potrebujeme regionálnu geografiu?“ Diskusie o objekte regionálnogeografického štúdia boli náplňou prvého bloku, diskutujúci sa k týmto pojmom vracali aj neskôr, čo svedčí o význame ujasnenia si týchto základných konceptov, ich odlišenia, „kompetencií“, rôznorodosti ich chápania. Autori zdôrazňovali komplexnosť regionálnej geografie a jej syntetický charakter, celosť a synergickosť, fraktálnosť a symbolické predstavy o regióne (holón). Prof. Vencálek zdôraznil fraktálnosť regiónov – regióny nemôžu existovať sami o sebe, ale sú súčasťami celku. Vzniká tu synergická väzba fungovania častí a celku, regióny akoby potlačili svoje vymedzovanie z hľadiska vnútorných kohézií, ale viac pri ich vymedzovaní nastupujú vonkajšie kohézie: kohézia vo vzťahu k susedom (procesy adaptácie a pod.) a procesy fungovania dielčích častí vo vzťahu k celku. Prof. Matlovič chápe región ako teritoriálny systém, ako teritoriálnu sieť. Ako holón, jednotku, ktorá je celkom s finálnym charakterom, ale z vonkajšieho aspektu je súčasťou niečoho väčšieho. Veľká časť diskusných príspevkov sa zamerala na vzťah medzi základnými kategóriami geografie: priestorom, regiónom, miestom a krajinou. Dr. Chromý chápe krajinu ako širší pojem, ako javisko, kulisu; región je tou hrou, časťou krajiny, v určitom výseku krajiny, mení sa pod vplyvom vonkajších faktorov. „Fyzickogeografický region je více krajinou.“ Doc. Hynek vidí krajinu ako interaktivitu (a región spätý s integritou; ako tvrdí prof. Demek – región sa vyznačuje silou väzieb). Na globálnej úrovni je základom krajina a je to asymetrické – na nižšej úrovni je región a potom zas krajina. Doc. Sýkora vo svojom príspevku vychádzajúc z tradičného členenia: priestor – pozitivistický koncept; miesto – humanistický koncept vyzval k prekonaniu binarít. Riešením je dialektické chápanie: priestor v mieste (vnútorne integrovaný celok diferencovaný do mnohých dielčích častí – miest) – miesto v priestore (celok ako dielčí prvok – miesto, ktoré je súčasťou rozsiahlejšieho celku). Miesto a priestor sú skôr kontinuum ako vymedzením sa voči druhému (odmietnutie pozitivistického konceptu znamená vymedzenie miesta ako „lepšieho“, t. j. nie odľudšteného, nie abstraktného). V diskusii zaznelo – miesto je individuálne, zaniká s odchodom človeka, priestor a región je hodnotou kolektívnou, konsenzom hodnôt určitého spoločenstva. Podľa prof. Paulova je miestom vybavenie určitej časti zemského povrchu (klíma, vodstvo...) s dôrazom na vertikálne vzťahy, kým v priestore sú zdôraznené horizontálne väzby. Prof. Žigrai upozornil na to, že horizontálne alebo vertikálne väzby uprednostňujeme podľa toho, čo chceme sledovať; ak skúmame mikroregióny, študujeme hlavne vertikálne väzby, pri štúdiu pôd sa zameriavame najmä na horizontálne vzťahy.

3. REGIÓN AKO SOCIÁLNA KONŠTRUKCIA, AKTÉRI; NOVÁ REGIONÁLNA GEOGRAFIA

V 50. a 60. rokoch 20. storočia sme boli ovplyvnení technikou a technológiami, preto rástol význam horizontálnych väzieb. V posledných 15 rokoch však rastie význam vertikálnych väzieb, preto by sa aj geografii mali viac sústrediť na štúdium sociálnej

konštrukcie reality v zmysle reprezentácií – obrazov, ktoré sú vytvárané človekom (doc. Sýkora). Paradigmatické presuny v sociálnych vedách a v geografii (a meniaci sa realita postkomunistickej transformácie, ako zdôraznil doc. Sýkora) mali vplyv samozrejme aj na regionálnu geografiu, ktorá sa výrazne socializuje. Dr. Chromý vo svojom príspevku naznačil niektoré charakteristické črty novej regionálnej geografie (dôraz na proces; zameranie sa na konštituovanie sa regiónu; formovanie identity; postmoderný pluralizmus hlasov). Vychádzajúc z práce fínskeho geografa A. Paasiho 1986, P. Chromý predložil štyri štádia procesu inštitucionalizácie regiónu, vedúce k formovaniu jeho identity a aplikoval teoretické princípy na identitu regiónov v Českej republike. Nová regionálna geografia naplnila ambíciu byť disciplínou s nomotetickým charakterom, ako potvrdil dr. Chromý: každý z nás vymedzuje regióny inak, môže však dôjsť k opakovateľnosti; nezaujímajú nás aktivity samé, ale zákonitosti, ktoré sú za nimi. Rozsiahla diskusia sa na kolokviu rozvinula okolo aktérov. Na potrebu identifikovať hlavných aktérov v politickom procese upozornil dr. Székely a potvrdil doc. Vávra. Dr. Székely zdôraznil úlohu médií ako dôležitých hráčov, vytvárajúcich pozitívny alebo negatívny obraz o regióne a ovplyvňujúcich identitu regiónu. Mgr Šebo doplnil: médiá ako aktéri pôsobia na formovanie hodnôt, to ovplyvňuje správanie a dôsledky môžeme vidieť na životnom prostredí. Na rozdiely v chápaní „veľkých hráčov“ a aktérov v malých obciach (kde vzájomné poznanie a vzťahy vytvárajú iné správanie sa hráčov). Doc. Hynek upriamil pozornosť na vzťah vedenia a moci, je potrebné zamerať sa na to, ako centrá ovplyvňujú život. Diskusiu o aktéroch posunul do teoretickej roviny prof. Matlovič. Ešte dôležitejšia ako samotní aktéri je identifikácia sietí aktérov. Aktéri sa môžu flexibilne zosieťovať a nadobudnúť ešte väčší vplyv. V tomto zmysle je dôležitá teória ANT (*Actor Network Theory*), ktorá znamená posun od funkcionálneho holizmu ku kontextuálnemu holizmu.

4. MIESTO AKO NIELEN HUMANISTICKOGEOGRAFICKÝ KONCEPT, DUCH A IDENTITA MIESTA

Prof. Huba sa kriticky postavil k používaniu induktívneho prístupu v geografii a vyzval k výraznejšiemu zapájaniu deduktívneho integrovaného prístupu a k problémovej orientácii. Kým región je v geografickej tradícii považovaný skôr za niečo objektívne existujúce, niečo, čo je na základe nejakých kritérií vyhraničené, miesto je v našej predstave späté s čímisi, čo je subjektívne vnímané a (zväčša) ma lokálnu mierku. Prof. Matlovič však upozornil na to, že miesto každý chápeme inak, lebo nemá žiadnu taxonomickú úroveň, integruje všetky dimenzie. Je skôr epistemologickou kategóriou, nemusí byť niečím malým, lokálnym. Miestu sa vo svojich príspevkoch najviac venoval doc. Vávra. Považuje ho za komplexný koncept s prírodnými, sociálnymi a kultúrnymi znakmi, ale nie za koncept pre všetko. Komplexnosť je zdôraznená aj jeho významom: riešenie problémov, vzdelávanie (vedomosti a zručnosti), výchova (postoje, hodnoty, predsudky, rozpoznávanie manipulácií). Miesto je charakterizované svojou polohou, usporiadaním, normami, ktoré sa v ňom prejavujú, dodržiavajú alebo nedodržiavajú; je vnímané a morálne posudzované (ako dobré alebo zlé), späté s emóciami a imagináciou, mapované v mentálnych mapách. Humanistická ale aj feministická geografia priniesli dôraz na pojem identita. Prof. Vencálek povedal: Identitu berieme často ako fakt, ako zmluvu; je však fenoménom zážitku, uplatňuje sa tam čas – môžeme ju brať ako krát-

kodobý fenomén. V súčasnosti, zdá sa, je dôležitejšie ako samotné krajinné objekty a javy ich vnímanie. Noosféra je nielen sférou myslenia, ale aj zážitkov, identity. Prof. Vencálek ďalej upozornil na význam symbolov v regionálnej geografii a vo svojom príspevku sa sústredil na *genius loci* ako veľkú myšlienku geografie. Prvky *genia loci* sa môžu znovu objaviť po vývojovom pretrhnutí (po roku 1989). Autor zdôraznil pojem silného miesta, ktoré je vytvárané zaujímavou polohou alebo významným vkladom človeka do tohto miesta; ak sa obe kombinujú, zvýrazní sa *genius loci* miesta (Praha). Doc. Hynek však upozornil na fakt, že preceňujeme význam identity, namiesto štúdia identity by sme mali dávať väčší dôraz na diferencie.

5. METÓDY A METODOLÓGIA V REGIONÁLNEJ GEOGRAFII

Metodológia a používané metódy úzko súvisia s kultúrnym prostredím, školou, paradigmatickým pozadím autora. Pozitivistickí geografi budú hľadať vysvetlenie, humanistickí porozumenie. Je však faktom, že na seminári aj autori, ktorí nepatria k humanistickým geografom, zdôrazňovali význam porozumenia (Dr. Székely: „našou úlohou je porozumieť regiónom“). Prof. Vencálek: syntéza neexistuje, existujú len analýzy. A doc. Bičík k tomu neskôr dodal: učíme vôbec nejakú syntézu – a najmä syntézu regiónov? Ako bolo zdôraznené v diskusii, syntéze musí predchádzať vzájomné počúvanie, pochopenie, vyjdenie z ulít. A ako poznamenal prof. Huba, máme sa snažiť hľadať najmenšieho spoločného menovateľa. Prof. Žigrai vyzval k integrovanému výskumu. Prax svedčí o izolovanosti disciplín pri výskume krajiny (technický, urbanistický, ... pohľad). Máme sa snažiť o premostenie disciplín a hľadanie kontaktných zón. Súčasná doba nás vyzýva prejsť od konkurencie ku kooperácii (prof. Vencálek, dr. Chromý). Časť príspevkov sa v zhode s nastolenými otázkami venovala aj problému subjektívne poznanie, subjektívnosť v poznaní, subjektívne metódy vs. objektívne poznanie a metódy. Prof. Paulov zdôraznil, že stavať ich do protikladu je pseudoprávny, sú to komplementárne pojmy; kritériá vyčleňovania regiónu si volí subjekt, ale musia rešpektovať realitu na zemskom povrchu (objektívnosť), región je teda v tomto zmysle ako subjektívny, tak aj objektívny. Podľa prof. Hubu je vzťah subjektívne – objektívne dynamickou kategóriou, sú komplementárne a rovnocenné. Podobne sa vyjadril prof. Vencálek o nutnosti použiť pri štúdiu krajiny obe metódy a rozšíriť tak poznanie mimo klasickú metodológiu vied ako takú. Viacerí autori zdôraznili vzájomnú komplementaritu kvantitatívnych a kvalitatívnych metód a prekonanie binarít aj v tomto zmysle: „cesta k holistickému chápaniu reality je odpútať sa od binárných opozícií objektívne – subjektívne, človek – príroda atď.“ (prof. Matlovič). Podľa doc. Sýkoru symboly objektívne existujú, ale sú sociálne konštruované. Na epistemologickej úrovni objektívne realita existuje, ale vo chvíli, keď ju vnímame, nastupuje subjekt. Človek vstupuje v zmysle sociálnej konštrukcie reality (rozhodnutia človeka, dochádzka do práce transformuje fyzickogeografický región...) a 2. sociálna konštrukcia reality v zmysle reprezentácií – obrazov, ktoré sú vytvárané človekom. Regióny sú prirodzené, sociálna konštrukcia reality je prirodzenou súčasťou reality. Podľa doc. Iru to, čo považujeme za objektívne, je silne subjektívizované kultúrou, politickou situáciou, úrovňou poznania, atď. a človek sa nie vždy správa racionálne. Prof. Otáhel rozlišuje zmyslový prístup ku krajine s významom subjektu, individuality človeka a kognitívny prístup k štúdiu krajiny

– štúdium objektívnych znakov (ale aj analýza subjektívnych znakov). Proces celostného poznávania možno schematicky vyjadriť postupnosťou: krajina – príjem – dekodovanie – interpretácia – odozva, záznam. Príspevok doc. Gajdoša, hoci v aplikačnej podobe, bol zaujímavý práve z hľadiska metodologického. Komparatívna analýza obcí Valaská a Hronec sa zameriava na miesta, ktoré autor chápe ako unikátne. Metodicky je základom historická metóda a kontextuálna analýza a syntéza malého územia – autor vníma individualitu miest v kontexte celoeurópskej politiky a transformácií v širšom regionálnom kontexte, v kontexte sociálnych procesov a kultúrnych špecifik a zmien, s dôrazom na väzby a procesy a činnosť aktérov a inštitúcií v regionálnej transformácii.

6. EDUKAČNÁ A APLIKAČNÁ ROVINA REGIONÁLNEJ GEOGRAFIE

Kolokvium bolo síce koncipované ako diskusia o teoretických a metodologických problémoch regionálnej geografie, ale prax, aplikácie a edukácia s teóriou úzko súvisia. Preto bol aj posledný blok zameraný na tieto oblasti (navyše viaceré prednášané príspevky mali aplikačný charakter). Aplikácie samozrejme súvisia s konceptmi, metodológiou a metódami, ale aj so samotnou podstatou vednej disciplíny a jej charakterom. Prof. Žigrai ukončil svoj príspevok provokatívne: Je regionálna geografia komplexnou vedou alebo existujú parciálne regionálne geografie? Samotní diskutujúci chápali pojmy niekedy rozdielne: doc. Bičík – región ako prirodzená entita a je vymedzený relatívne objektívne na základe určitých znakov – oproti predstave dr. Chromého – región ako umelý výtvor (regióny nie sú prirodzené entity, za ktoré bývajú vydávané, ale skôr sú to politické a sociálne výtvory). Dr. Chromý nastolil otázku: „Je region pravým prirodzeným spoločenstvom se spoločnými zájmy, identitou, folklorem, kultúrou..., alebo sociálni konštrukci, inštitúci, imaginárnym spoločenstvom, politikem?“ Prof. Matlovič: región je reálny objekt bádania, alebo klasifikačný nástroj, alebo len nástroj ľudskej aktivity? Doc. Sýkora zdôraznil, že regióny sú prirodzené a sociálna konštrukcia reality je prirodzenou súčasťou reality. A práve na rozpor prirodzené regióny (ich identita, sklon ich prirodzenej orientácie, sféry vplyvu) vs. administratívne regióny sa sústreďovala časť diskusných príspevkov (prof. Wokoun). Prof. Žigrai považuje regionálnu geografiu za idiografickú vedu, kým kontextuálny charakter, orientácia na procesy a hľadanie zákonitostí či aspoň zovšeobecnení (ale aj na odhaľovanie skrytých významov) predovšetkým v novej regionálnej geografii dávajú disciplíne punc vedeckej korektnosti a nomotetický charakter. Dr. Řezníčková vo svojom „koreferáte“ (ako po jeho skončení skonštatoval moderátor tohto bloku) upozornila na nutnosť stanoviť kľúčové pojmy pre budúcich učiteľov (kľúčové pojmy sú nositeľmi nových tém a prístupov, sú dôležité kvôli komunikácii a okolo nich môžeme rozvíjať kľúčovú myšlienku). Pojmy, ktoré používajú odborníci geografii, na školách nie sú známe a často sú im prisudzované laickou verejnosťou alebo odborníkmi z iných vedných disciplín odlišné významy. Prof. Žigrai to konkretizoval na miesto: má v pedagogickom procese veľký význam, pomáha k regionálnej kontextualite, chápe územie súvislostne. Doc. Bičík poukázal na nezmyselnosť faktografického prístupu na školách (tretie mesto v Indonézii a iné nezmyselné fakty) a doc. Vávra doplnil poznámku o zručnostiach na stredných školách v USA, kde by mal vedieť študent sprevádzať cudzinca mestom a hovoriť o tom, ako to tam vyzerá

a ako by to tam malo vyzerat'. Spomedzi viacerých aplikácií na kolokviu spomenieme príspevok prof. Wokouna, v ktorom zdôraznil známy fakt, že geografia zaspala a nechytala sa príležitosti v regionálnom rozvoji, ktorý by mohol byť najvýznamnejšou aplikáciou regionálnej geografie. Doc. Sýkora upozornil na to, že regióny sa dynamicky vytvárajú, a to hlavne v súčasnom období, kedy sa zmenili vonkajšie parametre hry. V roku 1989 boli nastavené nové pravidlá hry, otázkou však je, či sú adekvátne vo všetkých oblastiach. Geograf by mal nielen pozitívne vnímať, ale byť aj kritický a aktívne participovať na utváraní. Ako na záver svojej prezentácie uviedol prof. Vencálek najvyššími hodnotami sú život (úloha pre geografiu: potreba štúdia ochrany diverzity života), ľudské vedomie (potreba štúdia symbolov a ich synergie) a prírodné mechanizmy tvoriace obnoviteľné zdroje (potreba štúdia samoregulačných a synergických procesov vo vzájomnom vzťahu jednotlivých geosfér).

7. ZÁVERY (S ČIASOČNÝM VYUŽITÍM POZNATKOV Z KOLOKVIA)

- a) Regionálna geografia bola vo svojich počiatkoch výrazne idiografickou vedou a tento charakter si až na výnimky zachovala veľmi dlhé obdobie. Všeobecne sa za prelomové v zmysle príklonu k nomotetickému výskumu v geografii považuje až dielo F. K. Schaefera z roku 1953. V posledných desaťročiach sa viedlo veľa diskusií, kde sa proklamoval tak jej idiografický, ako aj nomotetický charakter (Paulov, 2006). V súčasnosti možno konštatovať, že regionálna geografia sa transformuje na vedu s nomotetickým charakterom. Ten jej zabezpečuje orientácia na procesy, hľadanie zovšeobecnení a zákonitostí, kontextuálny charakter. Predovšetkým nová regionálna geografia resp. regionálnogeografické práce od 80. rokov 20. storočia už zďaleka nemajú charakter jednoduchých popisov, ale sú paradigmaticky (a niekedy aj epistemologicky a ontologicky) „zakotvené“, kladú dostatočný dôraz na metodológiu a používané metódy.
- b) Súčasná regionálna geografia je v úzkom kontakte s vývojom poznania, filozofie, sociálnych vied. Impulzy pre regionálnu geografiu sú v súčasnom multiparadigmaticom štádiu geografie veľmi rôznorodé. Disciplínu ovplyvnila priestorová paradigma pozitivistickéj kvantitatívnej geografie, v 70. rokoch behaviorálna, humanistická a marxistická radikálna geografia, potom teória štrukturácie, realizmus, postmoderné geografie, feministické geografie, postštrukturalizmus, postkolonializmus.... Mnohé z týchto smerov ovplyvnili regionálnu geografiu aspoň čiastočne, najmä metodologicky (úloha subjektu vo výskume, situovanosť a pozicionalita, triangulácia metód...). Regionálna geografia sa stáva výrazne sociálnou a politickou, tradícia v postkomunistických krajinách však môže stavať na doteraz existujúcej silnej integrite, komplexnom a holistickom charaktere disciplíny.
- c) Regionálna geografia sa mení v súvislosti s realitou rýchlo sa meniaceho sveta. V súčasnosti prebieha systémová zmena „kultúrnej paradigmy“; postmodernizmus akcentuje pluralizmus a subjektivitu pravdy – odmieta veľké príbehy a veľké teórie a tvrdí, že každý z nás má legitímne právo na svoju pravdu; dôsledkom je eklekticismus (nielen) v umení a „paradigmatický chaos“. Postmodernizmus však prináša aj príležitosť pre regionálnu geografiu, pretože kladie veľký dôraz na lokálne. Ekono-

mika prechádza systémovým prechodom z industriálnej na informačnú ekonomiku; neprispôsobenie sa trendu môže viesť k dlhodobému zaostávaniu (a to je výzva pre geografiu). Z hľadiska celkového vývoja spoločnosti vo všetkých jej zložkách dochádza k presunu na spoločnosť postindustriálnu, spoločnosť tretej vlny... Tieto systémové zmeny spoločnosti a jej jednotlivých zložiek umocňuje v postkomunistických krajinách transformácia ekonomického, politického a sociálneho systému. Navyše od 80. rokov 20. storočia fenoménom ovplyvňujúcim nielen ekonomiku, ale aj kultúru, je globalizácia, ktorej prijímanie je rôznorodé až v tom zmysle, že môžeme hovoriť o „protitlakoch“ voči globalizácii, o globalizácii versus identite. Mediálne-komunikačná revolúcia prebiehajúca v súčasnosti, prináša rastúce očakávania verejnosti (záujem o cudzie svety), ktoré môže a má regionálna geografia naplniť. Všetky tieto systémové zmeny pôsobia zároveň, synergický efekt prináša pre každého z nás stratu pôvodných istôt a často potrebu novej identifikácie (dôsledky sú okrem iného regionalizmus, nacionalizmus, nová spiritualita a nová religiozita). Vývoj reality vo svete prináša geografii a regionálnej geografii nielen nové témy a prístupy, ale aj „obraty“ súvisiace s dobou. Obdobie prelomu 19. a 20. storočia a začiatku 20. storočia bolo obdobím, kedy došlo ku koloniálnej deľbe sveta a koloniálny (resp. neokoloniálny) vplyv v období rozvíjajúcej sa priemyselnej spoločnosti bol veľmi dôležitý. Obdobie prvej polovice 20. storočia bolo obdobím prudkého a takmer neprerušeného ekonomického rastu. 60. roky, kedy USA a už aj západná Európa (po povojnovej rekonštrukcii) dosiahli dostatočne vysokú životnú úroveň, viedli k reorientácii hodnôt a aktivity rastúcej časti obyvateľstva: vzrástla nespokojnosť menšín. A obdobie posledného štvrtstoročia je zas charakteristické nástupom postmodernizmu, civilizačnými spormi, kultúrnymi konfliktami a hľadaním identity. A tak môžeme sledovať v histórii sociálnych vied a geografie v 20. storočí presuny: geopolitické – ekonomické – sociálne – kultúrne obdobie (*cultural turn*). Opäť s dôsledkami na regionálnu geografiu, na jej výber tém, sledovaných problémov, na filozofické, epistemologické a ontologické východiská i konkrétne prístupy, na metodologické postupy a konkrétne metódy, na účasť subjektu vo výskume a jeho pozicionalitu.

- d) Mení sa charakter objektu štúdia regionálnej geografie – regiónu. Región v tomto zmysle chápeme ako objekt štúdia disciplíny, nie v nejakom protiklade k miestu, priestoru či krajine. Región môžeme chápať rôzne: ako mentálnu konštrukciu; ako komplexný fenomén/priestorový systém, ktorý vznikol a vyvíja sa interakciou fyzickogeografickej a humánogeografickej sféry; ako unikátny fenomén; ako generalizovaný systém, podliehajúci zákonu; ako proces; ako nepretržite ovplyvňujúci svoj „obsah“ a ním nepretržite ovplyvňovaný... Región je zároveň prirodzený, objektívne existujúci a zároveň sociálne konštruovaný; je nepretržite transformovaný aktérmi a zároveň samotný región nepretržite transformuje aktérov (ľudí, spoločnosť, inštitúcie). Je zároveň objektívny a subjektívny – existujúci v našich myšliach, nami vnímaný a hodnotený. Je objektívne existujúci a zároveň má symbolickú podobu, je reálny a zároveň kontingentný, je reprezentovaný, nadobúda formu hyperreality (Jean Baudrillard) a virtuálnej reality, je zároveň priestorom i procesom. Región nadobúda nové vlastnosti aj v dôsledku zmien priestoru a jeho chápania a meniaceho sa geografického vzoru. V chápaní priestoru popri tradičnom Newtonovskom priestore sa uplatňuje aj Einsteinovský relativistický priestor, priestor reálny, vnímaný a virtuálny, priestor reálny (konkrétny) a abstraktný, priestor intímny, personálny, sociálny a verejný. Priestor nielen odlišne chápeme, ale aj on sám (resp. kategórie s ním

späté) nadobúda zmeny: klesá význam vzdialenosti, hovoríme o priestorovej implózii a časopriestorovej kompresii, o globálnej dedine; skracovanie vzdialeností a predovšetkým dramatické zmeny v komunikácii a interakcii symbolizuje mediálne sprostredkovaný pojem NYLON: prepojenie New Yorku a Londýna je tak veľké, že môžeme hovoriť o aglomerácii (čo je samozrejme nepresné aj z hľadiska samotného konceptu aglomerácia). Toky informácií cez internet úplne protirečia našej predstave priestorovosti (požiadavka sa rozkladá na pakety, ktoré putujú nie priamou cestou ale môžu niekoľkonásobne prevýšiť priamu vzdialenosť). Priestor produkcie zahŕňa postfordistický priestor, priestor inovácie, regióny klastre, novú ekonomiku a nový regionalizmus. Priestor globalizácie – autentický a neautentický región, *placelessness* (Relph, 1976), priestor identity a región s identitou. Sociálny priestor zahŕňa priestor menšín a exklúzie, priestor aktivity a každodenných aktivít..... A predmetom záujmu novej geografie sú nové ekonomické priestory (technologické a priemyselné parky, Silicon Valley, Sophie Antipolis, britský sunbelt...) či alternatívne úniky z miest a urbánnych oblastí.

V týchto súvislostiach je užitočné upozorniť na odlišenie „regiónu ako objektu výskumu“ a „regiónu ako predmetu výskumu“ regionálnej geografie. V tomto ponímaní môžeme „región ako objekt výskumu“ považovať v pozitivistickom zmysle za objektívne existujúci, napr. za „zložitý dynamický priestorový systém, ktorý vznikol na zemskom povrchu na základe interakcie prírodných a socioekonomických javov.“ (Bašovský, Lauko, 1990). Oproti tomu „región ako predmet výskumu“ je určovaný poznávacím subjektom a do veľkej miery je ovplyvňovaný aj požiadavkami praxe, novovznikajúcimi myšlienkovými prúdmi geografie, ale aj (a možno ešte viac) novými myšlienkami iných vedných disciplín, ideológiou a filozofiou doby, čo sa koncentruje aj v striedajúcich sa paradigmách. Pritom je dôležité si uvedomiť, že v priebehu času sa mení tak región, chápaný ako objekt výskumu (resp. objektívne chápaný región), ako sa mení aj región chápaný ako predmet výskumu (resp. subjektívne chápaný región).

- e) Región je čoraz viac sociálnym konštruktom. Nová regionálna geografia vznikla ako reakcia na absenciu jedného z pilierov; tradičná regionálna geografia skúmala interakcie človek – príroda; nová regionálna geografia upozorňuje na to, že súčasťou musí byť aj spoločnosť – tretí pilier. Nová regionálna geografia však zostala zväčša pri dvoch pilieroch a prírodu nahradila spoločnosťou, čím prispela k pokračujúcemu trendu narušania jednoty geografie. Tri piliere majú svoju logiku: iba trojnožka je stabilná, dve nohy stabilitu nemôžu zabezpečiť. Anne Gilbert (1988) predkladá tri chápania regiónu v anglicko- a francúzskojazyčnej novej regionálnej geografii, podľa ich teoreticko – filozofického východiska:
1. Región ako lokálna odozva kapitalistických procesov (marxistické poňatie);
 2. Región ako ohnisko identifikácie (francúzska škola s tradíciou štúdií orientovaných na identitu a anglojazyčná geografia zameraná na *landscape*, pod čím je chápaná krajina vo vizuálnom zmysle s jej estetickou, literárnou hodnotou a pod.);
 3. Región ako médium pre sociálnu interakciu (práce ovplyvnené teóriou štruktúrácie britského sociálneho vedca Anthony Giddensa).
- f) Nová regionálna geografia zdôrazňuje faktor času, historicity, transformácii, procesov prebiehajúcich v regióne. Procesy podmieňujúce charakter regiónov a ich zmeny sú pri štúdiu dôležitejšie ako samotné vlastnosti a javy, ktoré podmienili. Štúdium procesov nielen vyráža zbraň z rúk kritikov regionálnej geografie ako nevedeckej

popisnej disciplíny a dáva jej punc skutočnej vednej disciplíny, ale aj umožňuje porozumenie, optimalizáciu, predikciu, uľahčuje a optimalizuje rozhodovacie procesy. Región je chápaný ako historicky kontinuálny proces (Paasi 1986), ako historicky kontingentný proces (Pred 1986).

- g) Štúdium regiónov v súčasnosti nadobúda čoraz výraznejší kontextuálny charakter. Kontexty, v ktorých vnímame región, nám uľahčujú postihnúť jeho personality (Barnes a Curry 1983). Kontexty miestnej či regionálnej kultúry, sociálneho systému, politických špecifik, geopolitického postavenia, miestnej odozvy na globalizáciu, modernizácie a postmodernizácie, postavenia vo svetovej ekonomike informačnej spoločnosti a pod. umožňujú porozumenie regiónu. Jeden z mnohých príkladov literatúry novej regionálnej geografie je práca Barney Warfa (1988), kde autor analyzuje regionálne zmeny na Pacifickom Severozápade USA, podmienené sociálnymi a pracovnými zmenami v priemysle ako dôsledku business cyklov, úlohou odborov a intencionalitou sociálnych aktérov. Explanácia v kontextuálnom prístupe má skôr kontextuálny než kauzálny charakter; región v rastúco zložitom svete je dôsledok sietí vzťahov, súvislostí a kontextov (Kasala 2003).
- h) Rastúcu pozornosť odborníkov priťahuje porozumenie. Tradične bolo chápané ako protiklad k vysvetleniu. Na jednej strane bola explanácia (vysvetlenie, objasnenie), späť s nomotetickou vedou, (neo)pozitívizmom, kvantitatívnou revolúciou, priestorovou paradigmou v geografii. Na druhej strane porozumenie späť s hermeneutickou tradíciou vo filozofii a s fenomenológiou a humanistickou geografiou. V rámci súčasných tendencií odstránenia binárnych opozícií však môžeme považovať explanáciu a porozumenie za komplementárne. Porozumenie (viď Kasala 2002) je výsledkom siahnutia k širším kontextom významu, rekonštrukcie minulosti, odhalenia skrytého významu, pochopenia zámerov autorov textu, interpretácie textov, symbolov, znakov, spoznania motívov činnosti aktérov, neustáleho pohybu medzi čiastočným porozumením a zmyslom celku (hermeneutický kruh podľa H. G. Gadamera), spoznania motívov a ideí predchádzajúcich udalostí (čo podľa Maxa Webera umožňuje sprístupnenie porozumenia komukoľvek ďalšiemu).
- i) Z hľadiska používaných metód súčasná regionálna geografia nielen stavia na tradičných metódach, používaných v geografii a regionálnej geografii (viď Bašovský a Lauko 1990), ale inkorporuje mnohé ďalšie zo sociálnych vied, hermeneutiky, lingvistiky, etnografie.... Popri kvantitatívnych metódach sa čoraz viac uplatňujú metódy kvalitatívne, problémy subjektivity ktorých riešia metódy triangulácie. Nové metódy prináša využitie počítačov. Z metód, nových v regionálnej geografii, spomenieme kvalitatívne metódy (rozprávanie, zúčastnené pozorovanie, ikonografia, analýza obsahu, ktorá môže byť zároveň kvantitatívnou metódou), kontextuálnu analýzu a syntézu, ktorá zbavuje regionálnu geografiu jej popisného charakteru. Regionálna geografia je komplexnou, celostnou a integrovanou vedou, z tohto hľadiska je paradoxom, ako sa samotná disciplína a regionálni geografi zbavujú svojej najsilnejšej zbrane – syntézy.

Podakovanie

Príspevok vznikol vďaka podpore grantového projektu č. 3/5119/07 „Teória a metodológia regionálnej geografie“ grantovej agentúry KEGA.

Literatúra

- BARNES, T., CURRY, M. 1983. Towards a contextualist approach to geographical knowledge. *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, 8, 467-482.
- BAŠOVSKÝ, O. 1979. Diferenciácia a integrácia v geografii a regionálna geografia. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 17, 171-185.
- BAŠOVSKÝ, O., HVOŽĎAROVÁ, E., PAULOV, J., POVINCOVÁ, E. 1985. Regionálna analýza a prognóza okresov Juhoslovenskej kotliny. *Geografický časopis*, 37, 2-3, 287-302.
- BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. 1990. *Úvod do regionálnej geografie*. Bratislava : SPN.
- GILBERT, A. 1988. The new regional geography in English and French-speaking countries. *Progress in Human Geography*, 12, 2, 208-228.
- GURŇÁK, D., BLAŽÍK, T., LAUKO, V. 2005. *Úvod do politickej a regionálnej geografie*. Bratislava : Univerzita Komenského.
- HROMÁDKA, J. 1943. Všeobecný zemepis Slovenska. In: Novák, L. (ed.) *Slovenská vlastiveda I*. Bratislava : SAVU, 81-332.
- KASALA, K. 2000. Regionálna geografia: kríza alebo oživenie? *Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis*, 7, 53-67.
- KASALA, K. 2002. Porozumenie ako cieľ regionálnogeografického prístupu. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 42, 41-51.
- KASALA, K. 2003. Kontexty a kontextuálny prístup v regionálnej geografii. *Geografické aspekty stredoevropského priestoru. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Svazek 169, řada přírodních věd 22, Geografie XIV, 50-54.
- LAUKO, V. 1982. Podstata regionálnej geografie a jej postavenie v systéme geografických vied. *Geografický časopis* 34, 3, 265-275.
- LAUKO, V. 1983. Súčasné chápanie regionálnej geografie. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 22, 29-41.
- LAUKO, V. 2006. Transformácia slovenskej geografie, jej dôsledky a problémy. *Acta Facultatis studiorum humanitatis et naturae Universitatis Prešoviensis. Prírodné vedy, Roč. 44. Folia Geographica 9. Vývoj, súčasný stav a perspektívy slovenskej geografie v 21. storočí*. Prešov : Prešovská univerzita. ISSN 1336-6157. 44-55
- LAUKO, V. 2000. Transformácia regionálnej geografie. *Miscellanea geographica Universitatis Bohemiae occidentalis*, 7, Plzeň, 24-31.
- LEHOTSKÝ, M. 1991. *Funkčné štruktúry krajiny (Štiavnické vrchy)*. Bratislava : VEDA.
- MARTINEC, F. 1982. O niektorých otázkach regionálnej geografie. *Geografický časopis*, 34, 3, pp. 255-264.
- MAZÚR, E., DRDOŠ, J., URBÁNEK, J. 1983. Krajinné syntézy – ich východiská a smerovanie. *Geografický časopis*, 35, 1, 3-15.
- MAZÚR, E. et al. 1985. *Krajinná syntéza oblasti Tatranskej Lomnice*. Bratislava : VEDA.
- PAASI, A. 1986. The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, 1, 105-146.
- PAULOV, J. 1996a. The situation of regional geography: some open questions. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 38, 9-16.
- PAULOV, J. 1996b. Some fact from the history of Slovak geography with special reference to regional geography. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica* 38, 199-206.
- PAULOV, J. 2006. K problému idiografickosti a nomotetickosti geografie s osobitným zreteľom na regionálnu geografiu. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica* No. 47, 27-33.
- PRED, A. 1986. *Place, practice and structure. Social and spatial transformation in Southern Sweden, 1750-1850*. Totowa : Barnes and Noble Books.
- RELPH, E. 1976. *Place and placelessness*. London : Pion.
- WARF, B. 1988. Regional transformation, everyday life and Pacific Northwest lumber production. *Annals of the Association of American Geographers*, 78, 2, 326-346.

To theory and methodology of regional geography

Summary

Regional geography is a geographic discipline with very strong tradition and position within geographical disciplines. Its decisive influence in geography was interrupted in the 1960's by quantitative paradigm. Following development from the 1970's was in the multiparadigmatic situation characteristic by both revitalization of traditional regional geography as well as rise of „socialized“ new regional geography (Gilbert, 1988). Modern geography in Slovakia (dated from the first half of the 20th century and connected with prof. Hromádka) was strongly influenced by French regional-geographical school and position of regional geography in Slovakia was in 1974 institutionalized – Department of Regional Geography at Comenius University was established. Department became the only geographical institution with regionalgeographical research *and* research in theoretical and methodological regionalgeographical area (M. Lukniš, O. Bašovský, J. Paulov, V. Lauko, F. Martinec, K. Kasala, A. Bezák). Need for educational and research improvements (textbook Theory and methodology of regional geography, syllabus improvement) as well as responsibility for the discipline (as a leading institution in the field of theoretical regional geography) resulted to grant project aimed at regionalgeographical theory. Part of the project activity was a colloquium Theory and methodology of regional geography proceeded in Bratislava in November 2008. Colloquium was planned as a discussion forum and conclusions from these rich discussions are presented in the proposed article. The most important and discussed themes were relation between region, space, place and landscape (there was stressed not their opposite character but their dialectics, interrelationship, their mutual symbiosis), new character of region: region as a social construct with an active role of actors and institutions, with its unique identity as well as many impulses from applied studies and to education improvement. Last part of the article are conclusions drawing partly from colloquium discussions and partly from experiences and theoretical research of authors of the article. Conclusions are aimed at changing character of regional geography (nomothetic character resulting from its contextuality, orientation to generalization and process orientation, methodological advances and methodological triangulation). Regional geography development is in close relation to development of science, knowledge, philosophy and reality (postmodern pluralism with an emphasis at local; coming of information and postindustrial society; globalization giving a space to identity; media and communication revolution oriented public interest to strange worlds; and from systemic changes resulting loss of identity and certainties). Development of reality brings „superparadigmatic“ changes; in 20th century geography there was continuity: geopolitical orientation – economic – social orientation – cultural turn. At the present there is also changing character of region; most authors emphasise its social character but also its subjectivity and symbolic meaning, its continual mutual interrelationship to its environment and actors, its character as a process. Region is changing as a result of changing nature of space: time-space compression/spatial implosion, global village, space of production – postfordist space, new regionalism, authentic and inauthentic space, space of identity, etc. Region is understood as a social construct (new regional geography is urging to incorporation society as third pillar to traditional „two-dimensional“ scheme man – nature). Procesual and contextual character leads to understanding and give to regional geography character of scientific discipline. This development goes hand in hand with methodological advances and new methods used.